

FRANSKA

EFTERKRIGSPROBLEM

Av direktören för Svenska Institutets avdelning i Paris SVEN RYNELL

UNDER den debatt om en särskild semesterpremie åt den talrika vid la Sécurité sociale anställda personalen, som bildade den egentliga avslutningen på Nationalförsamlingens vårsession och som under ett par kritiska dagar hotade att ta en för ministären Queuille olycklig vändning, tvangs konseljpresidenten att försvara regeringens ställning genom att hänvisa till vad den på olika områden uträttat för Frankrikes återhämtning. De resultat han kunde redovisa voro långt ifrån obetydliga. När han efter de kortlivade Marie- och Schuman-ministärernas fall bildade sin regering i september 1948, hade ännu inga försök att hejda inflationen kröntes med någon varaktig framgång. Upprepade och omfattande strejker hämmade fortfarande allvarligt det franska produktionslivet och skärpte ytterligare den inre splittring de återspeglade. »Den tredje kraftens» möjligheter att hålla undan för den gaullistiska rörelsen bedömdes inom allt vidare kretsar som i hög grad ovissa. Trots de i många avseenden värdefulla insatser som gjorts av Ramadier-regeringen och — framför allt — den första Schuman-regeringen var förtroendekrisen akut och ägnad att inge farhågor för den fjärde republikens fortsatta utveckling. Sedan dess har såväl jordbruks- som industriproduktionen, bl. a. tack vare frånvaron av svårare konflikter på arbetsmarknaden, stigit i jämn och förhållandevis snabb takt. Ett effektivt prisstopp har kunnat etableras och i synnerhet grosshandelspriserna rent av icke oväsentligt nedpressats. Budgeten har balanserats utan förskotteringar från Banque de France. En fortgående förbättring av betalningsbalansen har tillåtit en minskning av Frankrikes skuld till utlandet med omkring trettio miljarder francs. Förtroendet för francen har påtagligt stärkts både inom och utanför landets gränser. På praktiskt taget alla områden har det franska samhället

börjat visa tecken på ett tillfrisknande, som man ännu för ett år sedan måste spana förgäves efter.

Ingen av den fjärde republikens hittillsvarande regeringar och få regeringar under den tredje republikens tid ha lyckats hålla sig kvar vid makten så länge som ministären Queuille. Inför den livsviktiga uppgiften att utan ytterligare dröjsmål bromsa inflationen och inför det växande hotet från general de Gaulles Rassemblement du Peuple Français ha de icke-kommunistiska partierna visat en samarbetsvilja, som man på många håll knappast trodde dem vara mäktiga. Den kontinuitet, som härigenom skapats i statsmakternas arbete, utgör förvisso icke den minsta av de förtjänster, som Queuille-regeringen kan berömma sig av. Att detta relativa politiska lugn även verksamt bidragit till att på den inre fronten stärka förtroendet för republikens styresmän och i utlandet återge Frankrike en del av den prestige det förlorat under de första efterkrigsåren ligger i sakens natur. Känslan av att den franska nationens tillbakagång i ekonomiskt, socialt och politiskt hänseende knappast längre kunde hejdas har gett rum för något mera optimistiska bedömningar, oron för omvälvningar av oförutsebar räckvidd börjar ge vika.

Vad som uppnåtts under det senaste året är emellertid i första hand endast en stabilisering av läget, och det är inte utan skäl som Queuille-regeringens politik i en kammardebatt i juli karakteriserats som »la politique de l'immobilisme». Med tanke på den tidigare utvecklingen kan detta epitet i och för sig inte gärna betecknas som nedsättande. För att något konstruktivt arbete i större skala över huvud taget skulle vara möjligt måste till att börja med penningvärdet tryggas, en strängare hushållning införas och den sociala oron dämpas. Så långt ned på det sluttande planet som den franska ekonomin hunnit har det varit ofrånkomligt att regeringens ansträngningar främst fått inriktas på att skapa själva förutsättningarna för en verklig och varaktig återhämtning.

Därmed är också sagt, att det väsentliga arbetet alltjämt återstår och att de resultat som uppnåtts icke kunna betraktas som mera än en första etapp på vägen. Förhållandet mellan löner och priser är fortfarande i alltför många avseenden otillfredsställande, och den kraftiga sänkning av detaljpriserna, som ensam kan tänkas stilla arbetarnas och de lägre tjänstemännens krav på nya löneökningar, låter ännu vänta på sig. Produktionsstegringen motsvaras icke av en jämförlig förbättring av den franska industrins

och det franska jordbrukets produktivitet. I fråga om försvarspolitiken har man hittills i betydande utsträckning måst nöja sig med eller nöjt sig med halvmesyrer. Den planerade reformen av skolväsendet har fördröjts, och behovet av nya skollokaler är skriande inom alla delar av landet. Om socialvården avsevärt förbättrats och moderniserats genom en serie lagar och förordningar av vittsyftande innebörd, så kan i gengäld den överdrivet försiktiga hyreslagstiftningen av i vintras knappast beräknas komma att i önskvärd grad häva den ödesdigra situationen på bostadsbyggandets område. Den genomgripande omorganisation inom förvaltningen, som är en oundgänglig förutsättning för att den administrativa apparaten skall kunna fungera med erforderlig smidighet och utan onödiga kostnader för statskassan, har i huvudsak fått anstå liksom den grundliga översyn av de socialiserade företagens skötsel, som med stöd av starka sakskaäl påyrkats från borgerligt håll.

Flera samverkande faktorer måste sägas tyda på att den nya fas i återhämtningsarbetet, under vilken statsmakterna måste ta itu med dessa och andra, lika angelägna uppgifter, knappast kommer att bli mindre vanskelig och problemfylld än den nu tillryggalagda etappen. De partier som ingå i regeringskoalitionen äro visserligen eniga om att fullfölja kampen mot inflationen och försöka förhindra en kris, som kunde ge general de Gaulle hans länge efterlängtade chans att gripa maktens tyglar, men de skarpa meningsmotsättningarna mellan den tredje kraftens högra och vänstra flygel bestå alltjämt i full omfattning. Konseljpresidenten har själv tillstått, att hans ansträngningar att hålla sin ministär samman tidvis varit förenade med stora svårigheter. Ju mera det egentliga nydaningsarbetet rycker i förgrunden, desto tydligare lära dessa spänningar inom regeringsblocket komma att ge sig till känna. Samtidigt är det uppenbart, att gaullister och kommunister inte ämna försitta något tillfälle att försvaga koalitionen ställning eller framkalla en sprängning av den tredje kraften. Att dennas olika fraktioner under sådana förhållanden skall vara i stånd att samlas kring ett handlingsprogram på lång sikt, som icke på avgörande punkter urvattnas av partitaktiska kompromisser och uppgörelser i kohandelns tecken, är icke på förhand givet. Den inrepolitiska utveckling, som drivit dem samman, har såtillvida varit av godo, att den i ett kritiskt skede förmått i fråga om själva författningssynen närbesläktade partier att temporärt skjuta åt sidan meningsskiljaktigheter av underordnad

betydelse för att trygga den parlamentariska republikens fortbestånd och rädda landet från ett hotande ekonomiskt sammanbrott. Men den har å andra sidan blottat en djupgående söndring inom den franska nationen, som inte kan undgå att allvarligt försvåra återhämtningsarbetet, och det är knappast något tvivel om att samförståndsandan inom det tämligen heterogena regeringsblocket redan under den närmaste tiden kommer att sättas på hårda prov.

Tre händelser ha på ett särskilt sätt markerat de olika stadierna i denna utveckling: general de Gaulles dramatiska tillbakaträdande från posten som regeringschef, kommunisternas övergång i öppen oppositionsställning, sedan de uteslutits ur Ramadier-regeringen efter att ha gett dennas lönestoppspolitik sitt misstroende-votum, och R. P. F:s kraftiga frammarsch vid kommunalvalen hösten 1947. Den första av dessa händelser innebar det definitiva slutet på den period, då man ännu inom vida kretsar vågade hoppas, att företrädare för de olika motståndsrörelserna skulle kunna över partigränserna samarbeta i regeringsställning för att ge den fjärde republiken fasta former och lägga grundvalarna för Frankrikes återhämtning. Den fria tävlan mellan partierna hade åter börjat sätta sin prägel på det politiska livet, kommunisterna — som i viss mån hade de Gaulle att tacka för att de trots sin landsförrädiska hållning fram till sommaren 1941 blivit behandlade som jämställda med övriga deltagare i befrielsekampen — hade igångsatt en intensiv och målmedveten kampanj mot generalen, och inom de ledande icke-kommunistiska lägren hade man funnit det allt svårare att underordna sig hans starka och egensinniga vilja. Den roll de Gaulle senare spelat i fransk inrikespolitik är välbekant; genom det tvåfrontskrig han fört mot kommunisterna och mot den nuvarande parlamentariska ordningens försvarare har han kunnat samla betydande skaror under sin rörelses banér utan att behöva närmare utveckla något konkret, praktiskt politiskt program. Att den seger, som hans Rassemblement du Peuple Français hembar vid kommunalvalen 1947, betytt åtskilligt för att stärka sammanhållningen mellan de partier, som tillsammans bilda den tredje kraften, lär emellertid lika litet kunna förnekas som att hans ständiga kritik av den fjärde republikens konstitution bidragit till att skärpa blicken för författningens obestridliga svagheter.

Det är minst av allt någon tillfällighet, att den slutgiltiga brytningen mellan kommunisterna och övriga partier inträffade samma

år som de icke-kommunistiska partierna i Rumänien, Ungern, Polen och Bulgarien upplöstes och endast några månader innan delegater för nio europeiska kommunistpartier samlades i Warszawa bl. a. för att kungöra bildandet av Kominform. Alltsedan krigets slut har de franska kommunisternas hållning på den inrepolitiska fronten troget återspeglat utvecklingen av förhållandet mellan Sovjet och de västallierade. Så länge uppdelningen i ett östblock och ett västblock ännu inte var ett fullbordat faktum, bemödade de sig om att undvika en öppen schism med andra »framstegsvänliga» partier — samtidigt som de systematiskt sökte placera pålitliga partimedlemmar på så många och så viktiga poster inom förvaltningen som möjligt och på allt sätt underblåste och dirigerade löne- och strejkaktionerna bland arbetarna. Ju mera klyftan mellan öst och väst vidgades, desto mindre lojal blev deras medverkan i regeringsarbetet, desto tydligare framträdde deras beroende av direktiv från Moskva. Det var inte heller utan en påtaglig lättnad, som de övriga i ministären företrädde partierna befriade sig från deras sällskap redan innan de fundamentala motståndningarna i fråga om själva riktlinjerna för Frankrikes utrikespolitik hunnit föranleda en under alla förhållanden oundviklig brytning. Genom uteslutandet av kommunisterna från delaktighet i regeringsansvaret underlättades arbetet inom ministären avsevärt, det partipolitiska livet fick klarare och fastare konturer, och en välbehövlig utrensning av opålitliga element inom olika grenar av administrationen blev möjlig. För kommunisternas del medförde åtgärden egentligen endast, att den taktiska omläggning av partiförkunnelsen, som redan påbörjats under intryck av den storpolitiska utvecklingen, påskyndades och accentuerades: socialdemokraterna och andra vänstergrupper upphörde att vara »sanna demokrater», med vilka ett varaktigt samarbete vore tänkbart, för att i stället betecknas som hantlangare åt kapitalism och dollarimperialism. Någon verklig förändring av partiets allmänna politiska hållning behövde däremot inte komma i fråga. Missnöjet inom arbetarklassen var och måste förbli dess främsta bundsförvant. Hade man tidigare kunnat försvåra och fördröja nationens återhämtning både genom att sabotera regeringsarbetet och genom att hålla vid makt en produktionshämmande oro på arbetsmarknaden, fick man nu koncentrera ansträngningarna på att sticka käppar i hjulet för den tredje kraften och med alla till buds stående medel försvaga dess ställning. Ur den synpunkten måste t. o. m. den gaullistiska rörelsens framgångar te sig som välkomna för

kommunistpartiets ledning, i all synnerhet som de inte endast inneburo, att splittringen inom det icke-kommunistiska lägret höll på att tillta, utan också befäste kampinställningen bland de partitrogna arbetarna och gjorde vänstersocialisterna betänksamma och villrådiga.

Det råder inte det ringaste tvivel om att kommunisterna bära en dryg del av ansvaret för att inflationen inte tidigare kunnat hejdas, och det är inte minst deras ansvarlösa agitation bland arbetarna som gör, att den fortsatta ekonomiska utvecklingen trots de resultat som uppnåtts under det senaste året måste bedömas som oviss. Att den ständiga oron på arbetsmarknaden väsentligt bidragit till att fördröja den erforderliga produktionsstegringen och alltjämt vållar strävandena att höja det franska näringslivets produktivitet svåra avbräck ligger i öppen dag. Genom att ställa sig i spetsen för löneaktioner, som inte kunnat motiveras av någon motsvarande ökning av produktionssiffrorna, ha kommunisterna blivit de främsta tillskyndarna av en utveckling, som i hög grad komplicerat den tredje kraftens ansträngningar att stabilisera penningvärdet och återställa förtroendet för francen. Den praktiskt taget enda möjligheten att under rådande förhållanden täcka den årliga budgetbristen och samtidigt reducera köpkraftsoverskottet har nämligen varit, att staten upptagit lån inom landet; denna utväg anlidades också med framgång under åren närmast efter befrielsen. Först sedan de omfattande lönerörelserna i juli 1946 och de därmed sammanhängande prisstegringarna framkallat en stark allmän oro för den franska valutans framtid, tvungos statsmakterna att i allt större utsträckning ta sin tillflykt till sedelpresarna för att kunna bestrida de växande utgifterna. Det är sålunda mindre underbalanseringen av budgeten i och för sig än det sätt, på vilket underskottet täckts, som varit avgörande för penningvärdets utveckling. Om staten i betydande omfattning måst avstå från att lånevägen utjämna skillnaden mellan tillgångar och utgifter för att i stället fylla sitt penningbehov genom en betänklig ansvällning av sedelstocken, beror detta i icke ringa mån på kommunisternas verksamhet på lönepolitikens område och de av dem igångsatta och ledda strejkerna inom livsviktiga industrier.

Det kan emellertid inte förnekas, att statsmakternas oförmåga att på ett tillfredsställande sätt lösa de med folkförsörjningen förknippade problemen under de första efterkrigsåren utgör en av de främsta orsakerna till den fortgående höjning av livsmedelspriserna, som mera än någonting annat väckt missnöje bland ar-

betare och småfolk och givit näring åt kraven på löneökningar. Det franska ransoneringssystemet var aldrig konsekvent och långt ifrån effektivt. Att kontrollen av livsmedelshandeln, under hela den tid bristhushållningen varade, lämnade åtskilligt övrigt att önska kan endast delvis skyllas på det faktum, att den administrativa apparaten, som slagits sönder under ockupationsåren, ännu inte hunnit återuppbyggas. En av valtaktiska hänsyn förestavad eftergivenhet för böndernas motvilja mot en försörjningspolitik, som inte gav rum för försäljning utanför den öppna marknaden, spelade därvidlag en inte mindre avgörande roll. Då ransonerna inte räckte till, kom köpkraftsöverskottet att främst användas till olagliga inköp av livsmedel. Det är ingen överdrift att påstå, att hela det franska folket handlade på svarta marknaden, och de höga priser som gällde på denna drogo efter hand med sig en i förhållande till övriga levnadskostnader oproportionerlig stegring av samtliga livsmedelspriser. Inte förrän efter fjolårets exceptionellt goda skörd, genom vilken knappheten på jordbruksprodukter hastigt följdes av överflöd, förlorade svartmarknaden sin betydelse.

Främst på grund av mellanhändernas starka organisation har detta överflöd ännu inte medfört något mera betydande prisfall inom detaljhandeln. Däremot ha bönderna fått vidkännas en så kraftig prisminskning på flera viktiga livsmedel, att man på ansvarigt håll sett sig nödsakad att överväga särskilda åtgärder för att i tid stabilisera priserna. En omfattande ökning av exporten av animaliska produkter, brödsäd och vin är nämligen en förutsättning för Frankrikes ekonomiska återhämtning. Varje tendens till en prisutveckling, som är ägnad att leda till stagnation eller tillbakagång inom modernäringen, måste därför ge anledning till omedelbara produktionsstimulerande insatser från statsmakternas sida, och detta i all synnerhet som jordbrukets produktivitet, trots det gynnsamma klimatet och den på de flesta håll utmärkta jordmånen, alltjämt är lägre än i åtskilliga andra europeiska länder. Å andra sidan är det emellertid obestridligt, att en alltför långt driven stöd- och skyddspolitik skulle bidra till att minska böndernas intresse för en rationalisering och modernisering av brukningsmetoderna. När det gäller jordens skötsel, är den franske bonden konservativ; om blott de årliga skördarna ge honom en säker bärgning, bekymrar han sig föga om att förbättra räntabiliteten av sitt arbete. Någon mera energisk statlig upplysningsverksamhet i syfte att härvidlag ändra hans allmänna inställning och

bryta traditionens och slentrianens makt har inte heller bedrivits förrän under de allra senaste åren. Det är sålunda knappast förvånansvärt, att det franska jordbruket i fråga om maskinell utrustning visar en ganska skrämmande efterblivenhet. Utan betydande investeringar för inköp av lantbruksmaskiner kan ingen nämnvärd höjning av produktiviteten uppnås. Då den franska industrin endast i begränsad omfattning kan tillgodose förefintliga behov, skulle emellertid en upprustning på denna front komma att medföra en ökning av importen, som i nuvarande situation ter sig allt annat än välkommen. Om det med tanke på den ekonomiska återhämtningen är angeläget, att erforderliga investeringar inte ställas på framtiden, är det ur valutasynpunkt inte mindre nödvändigt att genom en rigorös importbegränsning förbättra handelsbalansen.

Likartade problem uppstå sig i fråga om den industriella produktionen. Redan före krigsutbrottet 1939 var maskinbeståndet i genomsnitt betydligt äldre än i flertalet andra ledande industriländer: den del av nationalinkomsten, som under trettio-talet använts till nyinvesteringar, hade nätt och jämnt räckt till för att förhindra en direkt kapitalminskning på detta område. Medan de totala produktionssiffrorna efter kriget visat en jämn och glädjande uppgång, är också produktionen per arbetstimme alltså jämt föga tillfredsställande även inom så viktiga grenar av det franska näringslivet som gruv- och metallindustrierna samt den kemiska industrin. Den förhållandevis låga produktiviteten bidrar självfallet till att driva framställningskostnaderna i höjden och äventyrar därigenom resultatet av den exportoffensiv, som är nödvändig för att handelsbalansen skall kunna förbättras och nationens samlade köpkraft ökas. Samtidigt som det egentliga återuppbyggnadsarbetet kräver stora insatser av kapital och energi, måste det franska folket sålunda göra betydande ansträngningar för att reparera mellankrigstidens försummelser och bryta den utveckling, som kommit Frankrike som industriland att glida alltmera tillbaka i förhållande till övriga västerländska stater. Denna dubbla uppgift kan inte lösas enbart genom en intensifiering av den fortlöpande rationaliseringsverksamheten; en snar förnyelse av den maskinella utrustningen är under alla omständigheter ofrånkomlig, om industrin i fortsättningen skall kunna med framgång hävda sig på den internationella marknaden. Liksom när det gäller jordbruket, förutsätter emellertid genomförandet av ett effektivt investeringsprogram en omfattande import och blir följ-

aktligen endast möjligt i den mån införseln av konsumtionsvaror kan nedbringas. Statsmakternas strävanden måste med andra ord inriktas på att öka sparsamheten och främja viljan till sparande. Att ett primärt villkor för en dylik politik är en stabilisering av penningvärdet är alltför uppenbart för att behöva särskilt framhållas.

Ännu så sent som våren 1948 ansåg sig en av den franska pressens främsta bedömare av inrikespolitiska frågor, Raymond Aron, nödsakad konstatera, att »vi leva ur hand i mun och räkna på Marshall-planen (som inte kommer att täcka hela vår deficit)». Om läget senare ljusnat, beror förbättringen dock inte uteslutande vare sig på den amerikanska hjälpen eller på sådana gynnsamma omständigheter som exempelvis fjolårets rekordskörd. »La politique de l'immobilisme» och den strängare hushållning, som den inneburit, ha verksamt bidragit till att leda utvecklingen i rätt riktning. De hittills uppnådda resultatens betydelse får väl, som nämnts, inte överskattas, och mycket kan ännu inträffa, som är ägnat att hämma Frankrikes tillfrisknande. Den akuta förtroendekrisen synes emellertid ha övervunnits, och en viss grund har lagts för ett verkligt återhämtningsarbete. Redan detta utgör ett icke föraktligt framsteg.
